

9 дәріс. Семиотика бұқаралық коммуникация моделі ретінде.

Әлем елдерінің түрлі әлеуметтік-саяси және экономикалық дамуына қарай билік пен БАҚ, бұқаралық коммуникация және бұқара арасындағы қарым-қатынастардың әр алуандығы заңды құбылыс. Әлемдік бұқаралық ақпарат құралдарының бірінші кезекте саяси билікпен, келесі ретте сол көпшілік жұртқа бағытталған коммуникация құралдарының бұқарамен қарым-қатынасы мәселелерін қамту ауқымды зерттеуге нысан болады. Сондықтан автордың пікірінше, зерттеу жұмысында шетелдік БАҚ-тағы саяси коммуникациялық процестердің бірқатар жинақталған дәстүрлеріне тоқталып, олардың озық үлгілерін талдау қажет. Әр аймақтағы бұқаралық коммуникация құралдарының дамуы көбінде жалпы тенденциялармен айқындалса да әр аймақтың өзіндік ерекшеліктері бар. Шетелдік БАҚ дамуында ерекшеліктерге тоқталсақ.

Еуропа және Америка елдерінің бұқаралық коммуникация құралдарының ақпараттық саясаты «батыстық» мәдени ұстанымдарына қарамастан екі бағытта дамуда: Ұлыбритания және Америка Құрама Штаттарының бұқаралық ақпарат құралдарын қамтитын еуропалық-құрлықтық және «арал» аймақтары деп көрсетеді ресейлік зерттеуші С. Михайлов.

БАҚ-тағы саяси коммуникацияның *американдық-британдық әдісінің* кейбір ерекшеліктерін ғалым былай деп сараптайды: «Ньюс-2000» атты ганеттік газеттер жүйесі ешбір комментарийді қажетсінбейді. Бұл басылымдар коммуникация теориясының басты талаптарына сәйкес келеді. Бұқаралық ақпараттық примиданың төбесі қоғамдағы қалаулы өзгерістерге бағытталса, іргесі басты қоғамдық мүддеге негізделеді. Ал сол ақпараттық примиданың қалған барлық элементтері сол қалаулы өзгерісті жүзеге асыруға үндейді.

Автордың пікірінше, аталмыш бұқаралық ақпараттық-коммуникациялық моделден байқалатыны қоғамдық пікірді билеп-төстеу теориясымен үндес келетіндігі. Өйткені аталған моделде аудиторияның көңіл-күйіне, сезіміне, эмоциясына әсер етуші барлық факторлар ескеріледі.

Әрине, *ғаннеттік газеттер моделі* ең алдымен американдық аудиторияға бағытталған, дегенмен оны белгілі бір модификациясын басқа да елдердің БАҚ жүйесінде қолдануға болады. Электронды БАҚ-тағы ақпараттық ағындарды реттеу саласы да ерекше маңызды саналады. Электронды БАҚ-ты реттеудің американдық жүйесінің ерекшеліктерін жүйелеп, жинақтағы ғалымдар қатарында Индиана штатының профессоры Г. Терридің еңбектерін атауға болады.

Билік тарапынан БАҚ-ты бақылау мен заңнамалық ұстанымдарын реттейтін басты құзіретті орган президенттік институт. Дж.Картердің бастамасымен коммерциялық департаменттің негізінде Ұлттық телекоммуникациялық агенттік құрылған болатын. Бұл құрылым президенттің радио-телехабар мәселелері жөніндегі басты кеңесшісі саналды. Нақ осы ұйым арқылы конгресс американдық қоғамдық БАҚ-қа қаржы бөледі. Штаттардағы билік федеративтік мемлекет ретінде АҚШ-тағы ең ықпалды құзіретті орган болғандықтан электронды БАҚ-қа ықпалы өте белсенді.

БАҚ-тың саяси билік пен бұқараға ықпалының *еуропалық-құрлықтық тәжірибесі* әрқелкі, өйткені мұндағы БАҚ-тың меншік иесі формалары американдық масс-медиаға қарағанда әртүрлі болып келеді. Көптеген елдерде мемлекеттің БАҚ-қа ықпалы басым саналады. Сонымен қатар аталмыш елдерде шынайы сөз бостандығы мен баспасөз бостандығын қамтамасыз ету үшін көптеген шаралар қарастырылған. Сондай тәжірибелердің бірі батыс елдерінде орын алған. Мәселен, ресми билік пен бұқаралық коммуникация құралдарымен қарым-қатынасында көптеген Батыс, атап айтқанда Австрия, Франция, Нидерланды, Норвегия сияқты елдердің үкіметі плюаризмді сақтау мақсатында қаржылық тапшылықтағы газеттерге субсидия бөледі.

Еуропа Кеңесінің 1970 жыл, 23 қаңтардағы кезекті Парламенттік Ассамблеясында 21 сессиясында «Бұқаралық ақпарат құралдары және адам құқы туралы декларация» қабылдады. Онда баспасөз бен басқа да бұқаралық коммуникация құралдарының жауапкершілігін қамтамасыз ету шаралары арнайы сипатталады. БАҚ өкілдерінің қоғам

мен кейбір азаматтар алдындағы жауапкершілігі, сондай-ақ билік пен БАҚ арасындағы ақпараттық таратудағы жауапкершілік қарастырылды. Сонымен бірге аталған мәселелер бойынша баспасөзді бақылау мен қадағалау кеңес құру, кәсіби этика кодексын қабылдау сияқты шаралар қарастырылды.

Еуропалық-құрлықтық және арал аймақтар арасындағы бұқаралық ақпарат құралдарының саяси коммуникациялық саясатын жүзеге асыруда бірқатар жағымды дәстүрлер қатарында түрлі көзқарастар мен әдістердің көптігін және де сол дәстүрлердің бір-бірімен үйлесімдігін атауға болады. Бұған Солтүстік Еуропа елдері мен АҚШ-тың масс-медиялық тәжірибесін қарастырсақ. Бұқараға саяси хабарлама мен ақпаратты жеткізуде ең басты ұстанымдары жаңалық пен дерек саналатын АҚШ және Ұлыбританиялық БАҚ-тың қалыптасқан дәстүрі саналады. Дегенмен «төңкерілген пирамида» принципі әр уақыт қолданыла бермейді. Мәселен, еуропалық «Свенска дагбладет» газетінің тәжірибесі көрсеткендей, әрбір саяси ақпараттық талдамалық материалданың тек аты-жөнімен емес, сондай-ақ электронды мекен-жайы да жарияланып тұрды. Бұл саяси ақпараттық коммуникациялық процестегі адресатқа, яғни аудиториға таралатын хабарламалар жайында қосымша мәлімет алу қажеттігінен туындаған әдіс.

Келесі бір принцип – жарнаманы ақпараттан бөлектеу саналады. Яғни *скандинавиялық басылымдардың* тәжірибесі көрсеткендей, саяси жарнамада «жасырын комментарий» мен «жылдам комментарий» аталатын технологиялар пайдаланылады.

Шетелдік БАҚ-тағы саяси коммуникацияның тәжірибелері қатарында Шығыс және Орталық Еуропа елдері мен бұрынғы кеңестік елдердің бұқаралық ақпарат құралдарына тән. Әсіресе, соңғы жиырма жыл көлемінде ТМД елдерінің бұқаралық саяси коммуникация тәжірибесінде ірі өзгерістер орын алғаны мәлім. Бұл өзгерістер тек БАҚ-тың саяси ұстанатын бағыты емес, сондай-ақ ақпараттық ағынды реттеудің формалары мен әдістерінен де байқалды.

Автордың пайымдауынша, бұрынғы кеңестік елдерде билік пен БАҚ және бұқара қарым-қатынасы әдістеріне қатысты түрлі процестердің шоғырлануы байқалды. Бұл өзгерістер БАҚ мемлекеттен бөлініп, жекешеленуі мен ондағы саяси ақпараттар мен хабарламалардың түрліше бағытта ұстануынан деуге болады.

1990 жылдардың басында Ұлыбританиядағы ақпараттық-коммуникативтік процестегі жаға тенденция елдегі спутниктік телевизияның белсенді дамуына қатысты болды. Осы кезде 300 мыңнан астам көрермені бар кабелдік телевизия үшін дағдарыс жағдайы туындады. Дегенмен 2000 ж. кабелдік телевизия британдықтардың 90%-ның үйлері мен пәтерлерінде қолданыста болды.

Ағылшындық масс-медиа мен биліктің қарым-қатынасы тәжірибесінде телевизияның айтарлықтай рөлі бар. 1990 жж. британдық телевизия нарығындағы мемлекеттік ақпараттық саясат пен жаңалықтарды жариялауда бәсекелестік пен монополизацияның дамуы басты тенденциялардың қатарында саналды. Енді электрондық ақпараттық кеңістіктегі ең белді саналатын Би-Би-Си мен коммерциялық, сондай-ақ спутниктік, кабелдік және эфирлік телевизия да бәсекелестік алаңына шыға бастады.

Американдық БАҚ-тың да, батыстық БАҚ-тың да даму тенденциялары ұқсас келеді деп атап өтеді ғалымдар. Мәселен, бұл ұқсастықтар іскери және жедел ақпараттардың компьютерлік желіге тартылуынан, жарияланымдар арасында сараптаулар, комментарийлер мен болжаулардың үлесінің артуынан, дербес журналистикаға сенімнің ұлғаюынан, жанрлық көптүрлі баспасөзге деген сұраныстың өзгеруінен байқалады.

Соңғы жылдары Азия-Тынық мұхит аймағындағы бұқаралық ақпарат құралдарының қарқынды даму процесі байқалуда. Бұқаралық коммуникация саласы әлемдік ақпараттық кеңістіктегі жетекші елдердің тәжірибесін қолдануда. Қытай, Жапония, Оңтүстік Кореяның бұқаралық ақпарат құралдары мазмұндық жағынан американдық тәжірибеге жақын «вестернизация» кезеңін өткерді. Енді бұқаралық масс-медиада жаңа жанр – пікірталас пайда болды. Шығыс елдерінің дәстүріне қайшы келер моарльдық-этикалық ережелерге бағынбайтын пікірталас енді БАҚ-тың басты тақырыбына айналды.

Аймақтағы барлық елдер жаңа озық технологияларды бұқаралық коммуникация салаларына енгізе бастады. Сондай-ақ бұқаралық ақпарат кеңістігін мемлекеттік реттеу процесі күшейе түсті.

Біздің пайымдауымыз бойынша, Азия-Тынық мұхит аймағындағы әрбір мемлекетте аталған процестер әрқалай жүзеге асуда. Дегенмен олардың басты бағыты – қоғамдағы демократизация және модернизация процесі мемлекеттің БАҚ-тағы рөлі артуымен қатарлас жүргізілуі болды.

Таяу Шығыс және Солтүстік Африка елдерінде бұқаралық коммуникация құралдарының дамуы күрделі сыртқы саяси проблемалардың реттеуге, қоғамдық өмірдің демократиялануына, тұрғындар сауаттылығын арттыруға, заңнамалық базаны жетілдіруге қатысты саналады. Саясаттағы ең өткір мәселелердің қатарында араб бірлігі, араб-израиль қарым-қатынасы, Ирандағы ислам революциясы мен оның салдары, Солтүстік-Батыс Африка елдеріндегі саяси жағдайларды реттеу, Шығыс елдері әйелдерінің ахуалы сияқты проблемалар саналды. БАҚ-тың исламдануы бұқаралық коммуникация мамандары мен саяси қайраткерлердің басты назарында болды.

Автордың ойынша, бұқаралық коммуникация кеңістігіндегі аталған тенденциялар таяу шығыстық БАҚ-тың қоғамның демократиялануы мен одан әрі модернизациялануы үшін айтарлықтай қиындықтар тудырғаны рас. Дегенмен жаңа мыңжылдықтың қарсаңында Таяу Шығыс елдерінің электронды ақпарат құралдары өте пәрменді де ықпалды даму тенденциясы байқалды.

Шетелдік бұқаралық коммуникация саласындағы ғылыми және тәжірибелік тұрғыдан ерекшеленетін *Африка елдерінің* масс-медиа нарығын атауға болады. Жергілікті тілдер мен диалектілердің сан алуандығы Африка құрлығындағы елдердің бұқаралық ақпарат құралдарының алдына күрделі міндеттерді қойып отыр. Бұл мәселелер ұлттардың өзіндік саяси мәдениетін сақтай отырып, олардың бірлігі мен ынтымақтастығын күн тәртібіне қоюда. Әсіресе, африкалық елдердің билігі тарапынан бұқараға арналған саяси үндеулер мен хабарламаларды түрлі тілдік және диалектік ерекшеліктер ақпараттық-коммуникациялық кедергілерді туындатуда.

Тропикалық Африкада Сахарадан оңтүстікке қарай елдердің бұқаралық коммуникация құралдарының дамуы коммуникациялық инфрақұрылымның әлісіздігі, экономикалық артта қалу, әлеуметтік-саяси процестер мен БАҚ құрылымының кенжелеуімен айқандалады. Аймақтағы газет-журнал технологиясының дамуына елдегі бұқара халықтың сауатсыздығы мен жергілікті халықтың көптілігі кедергі келтірген басты фактор саналады. Мұндағы баспасөздің жарық көруі *мемлекет тарапынан қатаң бақылауға алынған*. Африкалық құрлықтағы радио жергілікті тілдерде хабар таратуын азайтқанымен жылдам қарқынмен дамып отыр. Телевизия және компьютерлік технология әлі де болса элитарлық коммуникация құралдары ретінде бұқараға қолжетімді болмауда.

Біздің ойымызша, бұқаралық коммуникация саласындағы ақпарат пен хабарлама таратудағы бұл тенденциялар әлемнің дамушы елдеріне де тән, сондай-ақ ақпараттық-коммуникативтік саладағы өзгерістер биліктің БАҚ-пен байланысына да айтарлықтай ықпалы болатындығы сөзсіз. Әсіресе, бұл қарым-қатынастың қоғамды демократияландыру процесінде маңыздылығы қаншалықты болса, оны жүзеге асыру механизмдері де соншалықты маңызды. Әлемдегі түрлі аймақтар мен елдердегі бұқаралық коммуникация нарығының дамуы, билікпен қарым-қатынасының қалыптасқан дәстүрлері саяси байланыстардың дамуына, мәдениет пен өркениеттің одан әрі өркендеуіне ықпалы сөзсіз.

Өркениетті елдердің барлығында демократиялық қағидаттардың саяси процестерге енгізілуі сол елдердің саяси жүйесі мен геосаяси ахуалына тәуелді екендігі белгілі. Тіпті монархиялық қоғам қатарындағы елдер де саяси даму процесінде демократия құндылықтарын ескеруде. Сондықтан шетелдік, отандық ғалымдардың парламенттік демократия және баспасөз бостандығы, монархия және бұқаралық коммуникация қарым-

қатынасы, теократия және халық билігі арасындағы масс-медиа қызметі жайлы зерттеулері қызу пікірталас тудырып отырғаны рас.

БАҚ бүгінде саяси шешімдерді әзірлеу, қабылдау мен жүзеге асыру, кері байланысты орнату, таңдалған саяси бағытты жөндеу сияқты саяси процестердің барлық деңгейлеріне белсене қатысатын азаматтық институт ретінде пәрменділігі артып келеді. Әрине, әлем елдерінде БАҚ-тың демократиялық жаңаруларға қатысуы әртүрлі саналады. Сондықтан бұқаралық ақпарат құралдарының саяси процеске қатысуындағы ұқсастықтар мен ерекшеліктері жоғарыда аталған модельдер аясында танылады. Қоғамдағы саяси процестер мынадай кезеңдер бойынша жүзеге асады:

1. саяси жүйені құрылымдау мен негіздеу;
2. аталған саяси жүйеге қатысушы саяси субъектілердің құрамы мен қызметтерін белгілейді;
3. саяси-басқару шешімдерін қабылдайды, орындайды;
4. саяси жүйенің қызметі мен даму бағытын бақылайды.

Осынау саяси процестің барлық кезеңдері бұқаралық ақпарат құралдарының көмегінсіз жүзеге асуы мүмкін емес. БАҚ, керісінше, саяси институттар мен процестердің ықпалында болатындығы рас. БАҚ-тың қуатты да әлеуетті ақпараттық-коммуникациялық ролі артып отырғаны бұрынғыкеңестік елдердің тәжірибесінде жарық көрініс тауып отыр.

Бұрынғы Кеңестік одақ құрамындағы Шығыс Еуропа және Орталық Азия елдеріндегі бұқаралық коммуникация құралдарының даму үрдістері, редакцияның ақпараттық саясаты, масс-медиа кеңістігін мемлекеттік бақылау мәселелері бүгінде халықаралық қауымдастықтың ерекше назарында. Сондай зерттеулердің қатарында USAID – АҚШ-тың Халықаралық Даму жөніндегі агентігі мен IREX – тәуелсіз БАҚ пен Интернет дамуына маманданған халықаралық үкіметтік емес ұйымы жыл сайын БАҚ тұрақтылығы индексі (Media Sustainability Index) айқындап отырады. Аталған ұйымдардың 2007 жылғы сараптамалық зерттеулері Шығыс Еуропа және Орталық Азия елдеріндегі БКҚ даму, тұрақтылығы, мәселелеріне арналған.

Зерттеу мәліметтеріне сүйенсек, аталған аймақтағы БКҚ дамуы соңғы алты жылда айтарлықтай дамып отыр. Әсіресе, бұл жаңалықтар мен ақпараттарды кәсіби жариялаудағы тәуелсіздік тұрғысынан алғанда оң қадам. «Түрлі-түсті революция» алдында, сондай-ақ қызған шағында бұл аймақтағы бұқаралық ақпарат құралдарының бағыты мен мазмұны күрт өзгерді.

Еуроодаққа енген Болгария мен Румыния, кейіннен одаққа үміткер болған Хорватия мен Македония елдері үшін БАҚ туралы жаңа заң қабылдау қажет болды. Бұл жағдайлар аталған елдердің үкіметтері алдына БАҚ қызметін зерттеу, журналистер мен медиа меншік иелеріне қысым көрсетпеу мәселелерін ұсынды.

Бұрынғы Кеңестік елдерінде БАҚ тұрақтылығын бағалау да түрлі тенденциялар кездесті. Өйткені демократиялық даму жолындағы посткеңестік елдердегі бұрынғы авторитарлық жүйе тек бұқаралық коммуникация құралдарын емес, сондай-ақ тұтас қоғамды бақылаудан арыла қоймады.

БАҚ-тың саяси және экономикалық көрсеткіштері бойынша тұрақтылық индекстері Белорусия, Молдова, Ресей, Өзбекстан және Қазақстанда төмендеу себебі осы аталған факторлармен түсіндіріледі. Белорусия, Өзбекстан және Қазақстан республикаларында мемлекеттік бақылау қатаң жүргізілгендіктен БАҚ секторының нығаюына айтарлықтай орта қалыптаса қоймады. Дегенмен Қазақстандағы БАҚ төңірегінде шоғырланған кәсібилердің аздаған тобы БАҚ тәуелсіздігі үшін күресуде деген сараптауларды келтіреді жобаға қатысқандар.

Автордың пайымдауынша, халықаралық ұйымдар жүргізген тәуелсіз зерттеулердің нәтижесі осы аталған аймақтарда тәуелсіз БАҚ секторының дамуына ықпал етерлік, посткеңестік және соған көрші орналасқан елдердегі демократиялық қоғамның дамуында, сондай-ақ жаңа модернизациялық даму жолына түскен мемлекеттердің бұқаралық

коммуникация саласында ақпараттық саясатын стратегиялық мақсатта жүргізуіне ықпал етері, бағдар берері сөзсіз.

Шетелдік БКҚ нарығында билікпен қарым-қатынастың келесі бір тенденциясы – қоғамдық телеарналардың дамуы. ЮНЕСКО-ның жыл сайынғы «Қоғамдық хабар тарату қызметі: құқықтық салыстармалы зерттеулерінде» билік пен қоғамдық арналардың қарым-қатынас мәселелері ерекше аталады.

Қоғамдық хабар тарату концепциясы 3 түрлі қағидатқа негізделеді. Олардың біріншісі, қоғамдық хабар тарату қызметінің тәуелсіз плюаристік әкімшілік кеңесі сияқты құрылымдардың тәуелсіздікті кепіл етуі саналады. Кеелсіден, қоғамдық хабар тарату тұрғындардың мүддесі мен қажеттіліктерін қанағаттандырушылық кепілдендірілген қаржыландыру көздерінің болса, соңғысы, қоғамдық хабар тарату қызметтері қоғамның алдында, әсіресе, қоғамдық қорларды жүзеге асыруда алдағы міндеттерін орындауда есепті саналады.

ЮНЕСКО-ның 19 бап бағдарламасының жетекшісі Т. Мендельдің жүргізген салыстырмалы зерттеулерінде қоғамдық хабар тарату қызметі желілері қалыптасқан әлемдік ақпараттық кеңістікке танымал арналардың тәжірибесі қарастырылады. Солардың қатарында Австралия, Канада, Франция, Жапония, Оңтүстік Африка және Ұлыбритания елдерінің қоғамдық арна қызметтерінің құқықтық және ұйымдастырушылық параметрлерімен қатар, олардың ресми билікпен қарым-қатынас мәселелері аталады. Мәселен, «Қоғамдық хабар тарату қызметтерін салыстыру матрицасында» арналардың тәуелсіздігі, басқаратын кеңес, есеп беру механизмдері, қоғамдық қызметтің мандаты, шағымдармен жұмыс механизмдері аталған 6 мемлекеттегі қоғамдық коммуникациялық арналар тәжірибесінде салыстырылады.

Мәселен, австралиялық Эй-Би-Сидің қоғамдық қызметі оның тәуелсіздігі мен оның тұтыстығын сақтау, шынайы және боямасыз жаңалықтармен қамтамасыз ету болып табылады. Канадалық қоғамдық хабар тарату қызметі кәсіби дамуға басты назар аударса, Жапонияның, Францияның қоғамдық арналары өздерінің жарғыларына сәйкес медиамеджент талаптарын орындау саналады.

Біздің ойымызша, БКҚ дамуында түрлі тенденциялар мен қызықты дәстүрлер қатар келген Африка құрылымында қоғамдық хабар тарату қызметі бүгінде басты сенімді ақпарат арнасына айналуда. Оңтүстік Африкадағы қоғамдық хабар тарату қызметінің басты ұстанымы – тәуелсіздігі мен бостандығы. Біріккен Корольдік еліндегі Би-Би-Си қоғамдық хабар тарату арнасының басты міндеттері қатарында кәсібилік қағидаты басты назарда.

Әлемдік қоғамдық хабар тарату нарығының басты қатысушыларының саяси биліктен тәуелсіз болуы ондағы жаңалықтар мен ақпараттар ағынының объективтілігінің кепілі ретінде қарастырған жөн. Саяси билік пен парламенттік жаңалықтар аталған қоғамдық қызметтердің басты тақырыптардың біріне айналуы да бұқаралық коммуникацияның саяси процестермен астарлас, қатарлас өрбіп отыратындығының дәлелі саналады.

Мәселен, австралиялық қоғамдық арнаның тәуелсіз жаңалықтар мен ақпараттар қызметі билік саясаты мен парламенттің қос палатасы қызметін тұрақты жариялап отырады. Канадалық тәжірибеге сүйенсек, барлық канадалықтар үшін жоғары сапалаы ақпарат тарату болса, франциялық арнаның саясаты белсендірек. Парламенттік дебаттардан, мәжілістерден, саяси партиялар мен одақтардан, кәсіби ұйымдар мен саяси бағдарламалардан трансляция жүргізуі Франция қоғамдық арнасының басты назарында. Жапондық қоғамдық ақпарат тарату тәжірибесінің ерекшелігі де саяси боямасыз, шынайы ақпарат тарату мен қарама-қайшы мәселелерді түрлі көзқарастар тұрғысынан беру. Ағылшындық Би-Би-Сидің ақпараттық саясаты беделді, боямасыз жаңалықтар таратумен қатар, Парламенттің қос палатасы мәжілісінен күнделікті трансляция жүргізу саналады.

Шетелдік масс-медияның саяси билікпен қарым-қатынасы мәселелерін қорытындылай келе, мынадай тұжырымдарға келдік:

Бүгінде іскери және жедел ақпараттардың Интернет желісіне тартылуы, сараптаулар, комментарийлер мен болжаулардың үлесінің артуы, дербес журналистикаға сенімнің ұлғаюы, көптүрлі жанрлық баспасөзге деген сұраныстың артуымен ерекшеленетін бұқаралық ақпараттық-коммуникациялық *американдық-британдық* моделі аудиторияның көңіл-күйіне, сезіміне, эмоциясына әсер етуші барлық факторлар ескерілетіндіктен қоғамдық пікірді билеп-төстеу теориясымен үндес келеді.

Дамушы елдерде жаңа озық технологияларды бұқаралық коммуникация салаларына енгізу, бұқаралық ақпарат кеңістігін мемлекеттік реттеу процесі күшею процестері әрқалай жүзеге асуда. Дегенмен олардың басты бағыты – *қоғамдағы демократизация және модернизация процесі мемлекеттің БАҚ-тағы рөлі артуымен қатарлас жүргізілуі болды.*

Бұқаралық коммуникация кеңістігіндегі аталған тенденциялар *таяу шығыстық БАҚ-тың қоғамның демократиялануы мен одан әрі модернизациялануы үшін айтарлықтай қиындықтар тудырғаны рас.* Дегенмен жаңа мыңжылдықтың қарсаңында Таяу Шығыс елдерінің электронды ақпарат құралдары өте пәрменді де ықпалды даму тенденциясы байқалды.

Бұрынғы кеңестік елдерде билік пен БАҚ және бұқара қарым-қатынасы әдістеріне қатысты түрлі процестердің *шоғырлануы* байқалды. Бұл өзгерістер БАҚ мемлекеттен бөлініп, жекешеленуі мен ондағы саяси ақпараттар мен хабарламалардың түрліше бағытта ұстануынан деуге болады.